

LAKIVALIOKUNNAN MIETINTÖ 3/2003 vp

Hallituksen esitys laiksi tuomareiden nimittämisestä annetun lain muuttamisesta sekä eräiden muiden lakien täydentämisestä tuomioistuinten henkilöstön kielitaitoa koskevilla säännöksillä

JOHDANTO

Vireilletulo

Eduskunta on 4 päivänä marraskuuta 2003 lähettänyt lakivaliokuntaan valmistelevasti käsiteltäväksi hallituksen esityksen laiksi tuomareiden nimittämisestä annetun lain muuttamisesta sekä eräiden muiden lakien täydentämisestä tuomioistuinten henkilöstön kielitaitoa koskevilla säännöksillä (HE 103/2003 vp).

Asiantuntijat

Valiokunnassa ovat olleet kuultavina

- hallitusneuvos Heikki Liljeroos, oikeusministeriö
- laamanni Kenneth Nygård, Ahvenanmaan kärjäoikeus
- kärjätuomari Mikko Saleva, Kärjäoikeustuomarit ry
- laamanni Harri Äimä, Suomen Tuomariliitto ry
- puheenjohtaja Henrik Lax, Svenska Finlands folkting.

HALLITUKSEN ESITYS

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi tuomareiden, tuomioistuinten esittelijöiden, kärjäoikeuksien kärjäviskaalien ja notaareiden sekä tuomioistuinten sivutoimisten asiantuntijajäsenten suomen ja ruotsin kielen taitoa koskevista kelpoisuusvaatimuksista.

Esityksen mukaan sellaisen yksikielisen tuomioistuimen tuomarilta, joka nimitetään tuomareiden nimittämisestä annetun lain mukaan, vaadittaisiin tuomiopiirin väestön enemmistön kielen erinomaista suullista ja kirjallista taitoa, joka vastaa aikaisemman lain mukaista kielen täydellistä hallitsemista. Tämän lisäksi yksikielisen tuomioistuimen tuomarilta vaadittaisiin toisen kielen tyydyttävää ymmärtämistä ja tyydyttävää

suullista taitoa. Kaksikielisen tuomioistuimen tuomarilta puolestaan vaadittaisiin tuomiopiirin väestön enemmistön kielen erinomaista suullista ja kirjallista taitoa sekä toisen kielen tyydyttävää suullista ja kirjallista taitoa.

Tuomioistuinten lainkäyttötoimintaan osallistuu myös esittelijöitä, kärjäoikeuksien kärjäviskaaleja ja notaareja sekä tuomioistuinten sivutoimisia asiantuntijajäseniä, joita ei nimitetä tuomareiden nimittämisestä annetun lain mukaan. Heiltä viran kelpoisuusvaatimuksena edellytettävästä kielitaidosta säädettäisiin erikseen asianomaisia tuomioistuimia tai kyseistä erityistä oikeudenkäyntimenettelyä koskevissa laeissa.

Lait ovat tarkoitetut tulemaan voimaan 1 päivänä tammikuuta 2004.

VALIOKUNNAN KANNANOTOT

Yleisperustelut

Hallituksen esityksen perusteluista ilmenevistä syistä ja saamansa selvityksen perusteella valiokunta pitää esitystä tarpeellisena ja tarkoituksenmukaisena. Valiokunta puoltaa lakiehdotusten hyväksymistä seuraavin huomautuksin ja muutosehdotuksin.

Suomen ja ruotsin kielen taitoa koskevat kelpoisuusvaatimukset

Perustuslain 17 §:n 2 momentin mukaan lailla turvataan jokaisen oikeus käyttää tuomioistuimissa omaa kieltään, joko suomea tai ruotsia. Tuomareille, tuomioistuinten asiantuntijajäsenille ja tuomioistuinten esittelijöille asetettavat kansalliskieliä koskevat kelpoisuusvaatimukset ovat yksi tärkeä keino turvattaessa tämän oikeuden toteutumista käytännössä. Oikeudellisten kelpoisuusvaatimusten asettamisella voidaan sinänsä luoda muodolliset edellytykset sille, että oikeus käyttää omaa kieltään toteutuu perustuslaissa edellytetyllä tavalla. Käytännössä tilanne ei tosiasiallisen kielitaidon osalta kuitenkaan ole ongelmaton.

Hallituksen esityksestä (s. 8/II) ilmenee, että myös kaksikielisissä käräjäoikeuksissa ja hallinto-oikeuksissa on huomattava määrä tuomareita, joilla muodollisesti riittävästä kielitaidosta huolimatta ei ole käytännössä sellaista kielitaitoa, jota asian käsittely tai muu tehtävien suorittaminen virka-alueen väestön vähemmistön kielellä edellyttäisi. Jo tuomareiden nimittämisestä annettua lakia (205/2000) säädettäessä laki valiokunta kiinnitti huomiota siihen, etteivät tuomioistuinten suullisiin käsittelyihin osallistuvat, äidinkielenään ruotsia puhuvat henkilöt aina tule oikein ymmärretyiksi. Valiokunta piti tarpeellisena kiinnittää nimitysmenettelyssä huomiota siihen, että tuomioistuimiin saadaan riittävästi ruotsin kielen taitoisia tuomareita

(LaVM 1/2000 vp, s. 8/I — HE 109/1999 vp). Valiokunta pitää tarpeellisena, että tähän edelleen kiinnitetään huomiota.

Myös tuomareita ja tuomioistuinten muuta lainkäyttöhenkilöstöä koskee vuoden 2004 alusta voimaan tulevan, julkisyhteisöjen henkilöstöltä vaadittavasta kielitaidosta annetun lain (424/2003) 3 §, jonka mukaan virkaa täytettäessä on varmistauduttava siitä, että palvelukseen otettavalla on työtehtävien edellyttämä kielitaito. Kielellisten oikeuksien tosiasiallisen toteutumisen kannalta vielä keskeisempi kuin mainittu 3 § on valiokunnan mielestä lain 2 §:ään sisältyvä velvoite, jonka mukaan viranomaisen on koulutusta järjestämällä ja muilla henkilöstöpoliittisilla toimilla huolehdittava siitä, että sen henkilöstöllä on riittävä kielitaito viranomaisen tehtävien hoitamiseksi kielilaisissa (423/2003) ja muussa lainsäädännössä asetettujen vaatimusten mukaisesti. Tämän mukaisesti valiokunta korostaa riittävän kielikoulutuksen järjestämisen tärkeyttä. Valiokunnan saaman selvityksen mukaan tätä varten ei kuitenkaan ole tarkoitus erikseen osoittaa uusia taloudellisia voimavaroja. Tällaisessa tilanteessa on syytä kiinnittää huomiota näiden voimavarojen tehokkaiseen käyttöön kohdentamalla koulutusta sellaisiin henkilöihin, joiden kielitaidon kohentaminen on saatavissa aikaan vähimmällä panostuksella.

Erikseen on valiokunnan mielestä harkittava, millaisin henkilökohtaisin taloudellisin kannustimin voisi olla mahdollista tukea tuomareiden ja muun lainkäyttöhenkilöstön kielitaidon kehittämistä. Viime kädessä on kyse myös siitä, että etenkin tuomarin ura pidetään lakimieskunnan keskuudessa myös taloudellisesti kiinnostavana vaihtoehtona huolehtimalla näiden tehtävien asianmukaisesta palkkauksesta (ks. myös LaVL 17/2000 vp — K 2/2000 vp). Tällä tavoin voidaan valiokunnan käsityksen mukaan yleisellä

tasolla pyrkiä turvaamaan kielitaitoisten henkilöiden hakeutumista näihin tehtäviin.

Saamen kielen taitoa koskevat vaatimukset

Hallituksen esityksessä ei ehdoteta tuomareille tai muulle lainkäyttöhenkilöstölle asetettavaksi saamen kielen taitoa koskevia kelpoisuusvaatimuksia. Nykyisinkin saamelaisten oikeus käyttää kieltään tuomioistuimissa ja saada toimituskirja omalla kielellään on käytännössä toteutettu tulkilla ja kääntäjää apuna käyttäen. Samanlaisesti tämän esityksen kanssa eduskunnan käsiteltävänä on hallituksen esitys saamen kielilain (HE 46/2003 vp). Kyseisen esityksen 14 §:n 3 momentin mukaan saamen kielen taitoa koskevista kelpoisuusvaatimuksista on soveltuvin osin voimassa, mitä laissa julkisyhteisöjen henkilöstöltä vaadittavasta kielitaidosta säädetään. Tämän viittaussäännöksen on nyt käsiteltävänä olevan esityksen perustelujen (s. 9/II) mukaan tarkoitus koskea myös tuomareita. Julkisen henkilöstön kielitaidosta annetun lain 7 §:n mukaan valtion viranomaisten henkilöstölle voidaan ministeriön asetuksella asettaa muiden kuin suomen ja ruotsin kielen taitoa koskevia kelpoisuusvaatimuksia työtehtävien sitä edellyttäessä, jollei tällaisia vaatimuksia lain nojalla aseteta valtioneuvoston asetuksella. Valiokunnan mielestä ei ole asianmukaista, että jos tuomareille katsotaan tulevaisuudessa tarpeelliseksi asettaa kelpoisuusvaatimukseksi saamen kielen taito, siitä voitaisiin säätää ministeriön asetuksella. Valiokunta edellyttää, että jos tällaisia kelpoisuusvaatimuksia asetetaan, niistä säädetään tuomareiden kielitaitoa koskevien muiden kelpoisuusvaatimusten tapaan lailla.

Yksityiskohtaiset perustelut

1. Laki tuomareiden nimittämisestä annetun lain muuttamisesta

12 §. Tuomareiden suomen ja ruotsin kielen taitoa koskevat kelpoisuusvaatimukset. Pykälän 3 momentti sisältää valtuutusäännöksen. Sen mukaan valtioneuvoston asetuksella voidaan säätää poikkeuksia pykälän 1 momentissa sääde-

tyistä kielitaitoa koskevista kelpoisuusvaatimuksista, jos tuomioistuimeen perustetaan lailla tai lain nojalla osastoja tai virkoja suomen- ja ruotsinkielisen väestön kielellisten oikeuksien toteutumisen turvaamiseksi.

Esityksen perustelujen (s. 15/I) mukaan kysymystä mahdollisten yksi- tai kaksikielisten osastojen tai yksikköjen perustamisesta tuomioistuimiin ei kuitenkaan ratkaista tässä vaan asianomaisten tuomioistuinlakien muutoksen yhteydessä. Tällaisia esityksiä ei kuitenkaan ole vielä annettu eduskunnan käsiteltäväksi. Valiokunta ei pidä tarkoituksenmukaisena, että tuomareiden kielitaitoa koskevista kelpoisuusvaatimuksista poikkeamista varten lakiin lisätään valtuutusäännös tilanteessa, jossa ei vielä ole tietoa kaikkien aiottujen uudistusten tarkasta sisällöstä. Tämän vuoksi valiokunta ehdottaa momentin poistamista.

2. Laki hovioikeuslain 6 §:n muuttamisesta

Voimaantulosäännös. Voimaantulosäännöksen 3 momentin mukaan määräajaksi esittelijäksi nimitetty on kielitaidon osalta kelpoinen virkasuhteeseen sen määräajan loppuun. Voimaantulosäännöksen 4 momentin mukaan esittelijän määräaikaiseen virkasuhteeseen yksikieliseen tuomioistuimeen voidaan lain voimaan tultua nimitää viimeistään 30 päivänä kesäkuuta 2004 päättyväksi määräajaksi myös henkilö, joka ei täytä laissa säädettyjä kelpoisuusvaatimuksia tuomiopiirin toisen kielen suullisen kielitaidon osalta. Esityksen perustelujen (s. 17/I) mukaan säännöksen on tarkoitus koskea sekä määräaikaisia virkoja että virkasuhteita. Tämän tarkoituksen huomioon ottamiseksi ja voimaantulosäännöksen momenttien sanamuodon yhtenäistämiseksi valiokunta ehdottaa säännöksen 3 ja 4 momentissa käytettäväksi ilmaisua "määräaikaiseksi esittelijäksi".

3. Laki käräjäoikeuslain muuttamisesta

Voimaantulosäännös. Voimaantulosäännöksen 3 momentin mukaan ennen lain voimaantuloa määräajaksi käräjäviskaaliksi nimitetty on kieli-

taidon osalta kelpoinen virkasuhteeseen sen määräajan loppuun ja ennen lain voimaantuloa notaariksi nimitetty puolestaan harjoittelukauden loppuun. Voimaantulosäännöksen 4 momentin mukaan kärjäviskaalin määräaikaiseen virkasuhteeseen ja notaariksi yksikieliseen tuomioistuimeen voidaan lain voimaan tultua nimitää viimeistään 30 päivänä kesäkuuta 2004 päättyväksi määräajaksi myös henkilö, joka ei täytä laissa säädettyjä kelpoisuusvaatimuksia tuomiopiirin toisen kielen suullisen kielitaidon osalta. Esiityksen perustelujen (s. 18/I) mukaan säännöksen on tarkoitus koskea sekä määräaikaisia virkoja että virkasuhteita. Tämän tarkoituksen huomioon ottamiseksi ja voimaantulosäännöksen momenttien sanamuotojen yhtenäistämiseksi valiokunta ehdottaa säännöksen 3 ja 4 momentin sanamuotoa tarkistettavaksi.

4. Laki korkeimmasta hallinto-oikeudesta annetun lain 2 a §:n muuttamisesta

Johtolause. Valiokunta ehdottaa oikaistavaksi johtolauseessa olevan virheellisen säädöskolmaviittauksen.

5. Laki hallinto-oikeuslain muuttamisesta

Voimaantulosäännös. Voimaantulosäännöksen momenttien sanamuodon yhtenäistämiseksi valiokunta ehdottaa 4 ja 5 momentissa käytettäväksi ilmaisua "määräaikaiseksi esittelijäksi".

6. Laki vakuutusosoikeuslain muuttamisesta

5 a §. Sivutoimisten jäsenten kielitaito, 4 §. Lääkärijäsenten kelpoisuus ja määrääminen (Uusi) ja 5 §. Muiden sivutoimisten jäsenten määrääminen (Uusi). Pykälässä ehdotetaan säädettäväksi sekä vakuutusosoikeuden lääkärijäsenen ja lääkäriverajäsenen että lain 5 §:ssä tarkoitettujen muiden sivutoimisten jäsenten kielitaidosta. Valiokunta ei pidä lainsäädäntöteknisesti onnistuneena ratkaisua, jossa vakuutusosoikeuden sivutoimisten jäsenten kielitaitoa koskevista kelpoi-

suusvaatimuksista säädettäisiin muista heille asetetuista kelpoisuusvaatimuksista erillään omassa pykälässään. Tämän vuoksi valiokunta ehdottaa, että 5 a § poistetaan lakiehdotuksesta ja että kielitaitoa koskevat kelpoisuusvaatimukset lisätään voimassa oleviin 4 §:n 1 momenttiin ja 5 §:n 1 momenttiin.

Voimaantulosäännös. Valiokunta ehdottaa voimaantulosäännöksen 2 momenttiin tehtäväksi sanonnallisen korjauksen. Lisäksi valiokunta ehdottaa säännöksessä mainittavaksi erikseen myös lääkäriverajäsenet sekä muiden sivutoimisten jäsenten varajäsenet, koska esityksen perustelujen (s. 21/I) mukaan siirtymäsäännöksen on tarkoitus koskea myös näitä.

7. Laki työtuomioistuimesta annetun lain 6 §:n muuttamisesta

6 §. Pykälään ehdotetaan lisättäväksi työtuomioistuimen jäsenten ja varajäsenten kielitaitoa koskevat kelpoisuusvaatimukset. Ehdotettu säännös ei kuitenkaan ole lainsäädäntöteknisesti selkeä, koska se on ymmärrettävissä niin, etteivät pykälän 1 momentissa asetetut kelpoisuusvaatimukset enää koskisi 2 §:n 3 momentissa tarkoitettuja työtuomioistuimen jäseniä. Tämän vuoksi lakivaliokunta ehdottaa pykälän 2 momenttia selkeytettäväksi poistamalla siitä viittaus saman pykälän 1 momenttiin. Samalla valiokunta ehdottaa momentin sanamuotoa muutettavaksi siten, että momentista selvästi ilmenee sen koskevan vain kielitaitoon liittyviä kelpoisuusvaatimuksia.

Päätösehdotus

Edellä esitetyn perusteella lakivaliokunta ehdottaa,

että 8.—10. lakiehdotukset hyväksytään muuttamattomina ja

että 1.—7. lakiehdotukset hyväksytään muutettuina seuraavasti:

1.

Laki**tuomareiden nimittämisestä annetun lain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan tuomareiden nimittämisestä 25 päivänä helmikuuta 2000 annetun lain (205/2000) 1 §:n 3 momentti, 11 §:n otsikko sekä 12 ja 13 § seuraavasti:

1 ja 11 §
 (Kuten HE)

(3 mom. *poist.*)

12 §

13 §
 (Kuten HE)

*Tuomareiden suomen ja ruotsin kielen taitoa
 koskevat kelpoisuusvaatimukset*

Voimaantulosäännös
 (Kuten HE)

(1 ja 2 mom. kuten HE)

2.

Laki**hovioikeuslain 6 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan 21 päivänä tammikuuta 1994 annetun hovioikeuslain (56/1994) 6 § seuraavasti:

6 §
 (Kuten HE)

Voimaantulosäännös

(1 ja 2 mom. kuten HE)

Ennen tämän lain voimaantuloa *määräaikai-*
seksi esittelijäksi nimitetty on kielitaidon osalta
 kelpoinen virkasuhteeseen sen määräajan lop-
 puun.

Määräaikaiseksi esittelijäksi yksikieliseen
 tuomioistuimeen voidaan tämän lain voimaan
 tultua nimittää viimeistään 30 päivänä kesäkuu-
 ta 2004 päättyväksi määräajaksi henkilö, joka
 täyttää laissa säädetyt kelpoisuusvaatimukset
 muilta osin kuin tuomiopiirin toisen kielen tyy-
 dyttävän suullisen taidon osalta.

3.

Laki

käräjäoikeuslain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan 28 päivänä kesäkuuta 1993 annetun käräjäoikeuslain (581/1993) 13 a §, sellaisena kuin se on laissa 1182/2000 ja
lisätään lakiin uusi 4 a § seuraavasti:

4 a ja 13 a §
(Kuten HE)

Voimaantulosäännös

(1 ja 2 mom. kuten HE)

Ennen tämän lain voimaantuloa *määräaikaisiksi* käräjäviskaaliksi nimitetty on kielitaidon osalta kelpoinen virkasuhteeseen sen määrääjän

loppuun ja ennen tämän lain voimaantuloa notaariksi nimitetty harjoittelukauden loppuun.

Määräaikaiseksi käräjäviskaaliksi ja notaariksi yksikieliseen tuomioistuimeen voidaan tämän lain voimaan tultua nimittää viimeistään 30 päivänä kesäkuuta 2004 päättyväksi määräajaksi henkilö, joka täyttää laissa säädettyt kelpoisuusvaatimukset muilta osin kuin tuomiopiirin toisen kielen tyydyttävän suullisen taidon osalta.

4.

Laki

korkeimmasta hallinto-oikeudesta annetun lain 2 a §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan Korkeimmasta hallinto-oikeudesta 22 päivänä heinäkuuta 1918 annetun *lain* (47/1918) 2 a §:n 3 momentti, sellaisena kuin se on laissa 107/2000, seuraavasti:

2 a §
(Kuten HE)

Voimaantulosäännös
(Kuten HE)

5.

Laki**hallinto-oikeuslain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
lisätään 26 päivänä maaliskuuta 1999 annettuun hallinto-oikeuslakiin (430/1999) uusi 8 a § sekä 10 §:ään, sellaisena kuin se on laissa 106/2000, uusi 2 momentti seuraavasti:

8 a ja 10 §
(Kuten HE)

Voimaantulosäännös

(1—3 mom. kuten HE)

Ennen tämän lain voimaantuloa *määräaikaisiksi* esittelijäksi nimitetty on kielitaidon osalta kelpoinen virkasuhteeseen sen määräajan loppuun.

Määräaikaiseksi esittelijäksi (*poist.*) yksikieliseen hallinto-oikeuteen voidaan tämän lain voimaan tultua nimittää viimeistään 30 päivänä kesäkuuta 2004 päättyväksi määräajaksi henkilö, joka täyttää laissa säädetyt kelpoisuusvaatimukset muilta osin kuin tuomiopiirin väestön toisen kielen tyydyttävän suullisen taidon osalta.

6.

Laki**vakuutusoikeuslain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan 21 päivänä helmikuuta 2003 annetun vakuutusoikeuslain (132/2003) 4 §:n 1 momentti ja 5 §:n 1 momentti
(*poist.*) seuraavasti:

4 § (*Uusi*)

Lääkärijäsenten kelpoisuus ja määrääminen

Lääkärijäsenen ja lääkärivarajäsenen tulee olla laillistettu lääkäri. *Lääkärijäsenellä ja lääkärivarajäsenellä tulee olla suomen kielen hyvä suullinen ja kirjallinen taito sekä ruotsin kielen tyydyttävä suullinen ja kirjallinen taito.*

5 § (*Uusi*)

Muiden sivutoimisten jäsenten määrääminen

Valtioneuvosto määrää vakuutusoikeuteen riittävän määrän työoloja tai yritystoimintaa tuntevia sekä sotilasvamma-asioita tuntevia sivutoimisia jäseniä sekä heidän varajäseniään oikeusministeriön esityksestä viideksi vuodeksi kerrallaan, kuitenkin enintään siihen asti, kunnes he saavuttavat 6 §:ssä säädetyt eroamisiään. *Tässä tarkoitettut sivutoimiset jäsenet ja heidän varajäsenensä tulee määrätä siten, että heidän keskuu-*

*nessaan on riittävästi sekä suomen kielen taitoi-
sia että ruotsin kielen taitoisia henkilöitä.*

5 a §
(Poist.)

Voimaantulosäännös

(1 mom. kuten HE)

Ennen tämän lain voimaantuloa määräajaksi
määrätty lääkärijäsen ja lääkärivarajäsen sekä
muu sivutoiminen jäsen ja hänen varajäsenensä
on kielitaidon osalta kelpoinen tehtävään sen
määräajan loppuun.

7.

Laki

työtuomioistuimesta annetun lain 6 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan työtuomioistuimesta 31 päivänä heinäkuuta 1974 annetun lain (646/1974) 6 §, sellai-
sena kuin se on laissa 214/2000, seuraavasti:

6 §
(1 mom. kuten HE)
Työtuomioistuimen (poist.) 2 §:n 2 momen-
tissa tarkoitettulla jäsenellä ja hänen varajäse-
nellään tulee olla suomen kielen hyvä suullinen

ja kirjallinen taito sekä ruotsin kielen tyydyttävä
suullinen ja kirjallinen taito.

(3 ja 4 mom. kuten HE)

Voimaantulosäännös
(Kuten HE)

Helsingissä 25 päivänä marraskuuta 2003

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

pj.	Tuija Brax /vihr	Tero Rönni /sd
vpj.	Susanna Rahkonen /sd	Petri Salo /kok
jäs.	Esko Ahonen /kesk	Pertti Salovaara /kesk
	Reijo Kallio /sd	Minna Sirnö /vas
	Petri Neittaanmäki /kesk	Timo Soini /ps
	Lauri Oinonen /kesk	Marja Tiura /kok
	Heli Paasio /sd	Jutta Urpilainen /sd
	Lyly Rajala /kd	Jan Vapaavuori /kok.

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Risto Eerola.